

Artikkeli

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Järki vai särki? Työ ja ympäristö kamppailussa Lievestuoreen sellutehtaasta keväällä 1971

Artikkelissa tarkastellaan Lievestuoreen sellutehtaan käynnistämisestä keväällä 1971 käydyin kiistan uutisointia Helsingin Sanomissa ja Keski-Suomalaisessa. Kiista sai alkunsa tehtaan käynnistämisestä ilman jätevesilupaa ja kärjistyi työntekijöiden toimeenpanemaksi tehtaan valtaukseksi vesioikeuden todettua käynnistämisen lainvastaiseksi. Ratkaisu löydettiin ministeritason neuvottelujen jälkeen uudella vesioikeuden päätöksellä, joka salli puhdistamattomien jätevesien laskemisen väliaikaisesti. Lievestuoreen tapaus on mielenkiintoinen mutta ympäristökamppailujen historiankirjotuksessa vähälle huomiolle jäänyt esimerkki siitä, miten 1960- ja 1970-lukujen taitteessa voimallisesti virinnyt halu suojella ympäristöä törmäsi konkreettisissa kiistatilanteissa vakiintuneempiin käsityksiin siitä, mikä oli järkevää ja tärkeää. Ympäristöherätyksen ja arkijärjen kohtaamista tutkitaan artikkelissa tarkastelemalla ”ympäristön” ja ”työn” saamia merkityksiä kiistan uutisoinnissa journalistisen kerronnan ja julkisuudessa esiintyneiden toimijoiden argumentaation näkökulmista. Tutkimuksen perusteella ympäristöherätys ei näkynyt suoraan journalistisen kertojan tai toimijoiden puheessa, vaikka vesilain tiukemman valvonnan ja siihen liittyneiden institutionaalisten järjestelyjen taustatekijänä sitä voidaan pitää koko kiistan aiheuttajana. Ympäristön sijaan työ oli keskeinen viitepiste sekä journalistimin kerronnassa että toimijoiden argumentaatiossa.

AVAINSANAT: journalismi, ympäristökiista, vesien suojeleminen, metsäteollisuus, Lievestuore

Uudenlainen ympäristötietoisuus nousi poliittiseksi liikevoimaksi Suomessa – kuten muuallakin maailmassa – melko äkillisesti 1960- ja 1970-lukujen taitteessa, jolloin ympäristöstä puhuttiin yhtäkkiä ”jatkuvasti kaikenlaisissa yhteyksissä” (Nienstedt 1997, 80). Luonnonsuojelun rinnalle nousi teollistumisen haitallisia vaikutuksia korostava puhetapa, joka asetti kyseenalaiseksi oikeuden pilata ympäristöä edistyksen ja elintason kohentamisen nimissä. Ympäristöstä tuli koko yhteis-

kunnallisen kehityksen suunnan kyseenalaistanut poliittinen kysymys, johon otettiin kantaa tarkoitusta varten perustetuissa järjestöissä, sanomalehdissä, pamfleteissa, puolueohjelmissa, eduskunnassa, presidentin uuden vuoden puheissa ja pop-musiikissa (ks. esim. Nienstedt 1997; Leino-Kaukiainen 1994). Ympäristöherätyksen liikevoima purkautui toden teolla kuitenkin vasta kymmenen vuoden kuluttua, 1970-luvun lopun ympäristökamppailujen aallossa, jossa Kojjärvi-liikkeen kansalaistottelomattomuus nousi uudenlaisen poliittisen toiminnan esikuvaksi (Konttinen 1996).

Suomessa ympäristöherätystä on tutkittu esimerkiksi politiikan, järjestötoiminnan, yhteiskunnallisten liikkeiden ja teollisuuden näkökulmista (esim. Leino-Kaukiainen 1994; Järvikoski 1991; Nienstedt 1997; Konttinen 1999; Pekurinen 2005; Jensen-Eriksen 2007, 300-310). Vähemmälle huomiolle on jäänyt se, miten tämä ympäristön uudenaikaisiksi ajattelun ja toiminnan kohteeksi jäsentänyt diskurssi vaikutti arkielämässä ja yksittäisissä yhteiskunnallisissa kiistakysymyksissä (merkittävin poikkeus on Laine & Peltonen 2003; ks. myös Konttinen 1994). Tässä artikkelissa tutkimuksen kohteeksi otetaan keväällä 1971 valtakunnalliseksi puheenaiheeksi noussut kiista Lievestuoreen sellutehtaasta, joka sai alkunsa tehtaan käynnistämisestä ilman jätevesilupaa ja kärjistyi työntekijöiden toimeenpanemaksi tehtaan valtaukseksi vesioikeuden todettua käynnistämisen lainvastaiseksi. Kiista ratkesi ministeritason neuvottelujen jälkeen uudella vesioikeuden päätöksellä, joka salli puhdistamattomien jätevesien laskemisen väliaikaisesti. Tapaus on mielenkiintoinen mutta ympäristökamppailujen historiankirjoituksessa vähälle huomiolle jäänyt esimerkki siitä, miten 1960- ja 1970-lukujen taitteessa voimallisesti virinnyt halu suojella ympäristöä törmäsi konkreettisissa kiistatilanteissa vakiintuneempiin käsityksiin siitä, mikä oli tärkeää ja järkevää.

Artikkelin erityisenä mielenkiinnon kohteena on, miten yhtäältä ympäristö ja luonto sekä toisaalta työ ja toimeentulo jäsensivät Lievestuoreen kiistaa. Valittu näkökulma perustuu tutkimuskirjallisuuteen ja tutkimusaineiston alustavaan analyysiin. Kiinnostus ympäristön ja luonnon saamiin merkityksiin liittyy kysymykseen siitä, miten ympäristö uudenlaisena ja vieraankin tuntuisena diskursiivisena elementtinä kytkeytyi ympäristöherätyksen murrosvaiheessa tutumpiin tapoihin jäsentää yhteiskunnallisia kiistoja. Työ, toimeentulo ja talouskasvu ovat yhteiskuntapolitiikan keskitteemoja, jotka ovat jäsentäneet alusta alkaen myös ympäristökeskustelua (Järvikoski 1991, 168). Paperitehdaspaikkakuntien epävirallisena tunnuslauseena pitkään toiminut ”raha haisee” on yksi esimerkki siitä, miten toimeentulon hankkiminen ja teollisuuden ympäristövaikutukset ovat Suomessa jäsentyneet suhteessa toisiinsa.

Lievestuoreen kiista on ympäristön ja työn kohtaupaikkana erityisen mielenkiintoinen monestakin syystä. Ensinnäkin aivan konkreettisesti siksi, että viranomaisen puuttuminen tehtaan toimintaan ympäristöperustein aiheutti *työtaistelun*, jossa Suomen oloissa poikkeuksellisenä keinona käytettiin tehtaan valtaamista. Tätä taistelua työstä kommentoitiin myös paikkakunnan tunnetuksi tehneessä Irwin Goodmanin kappaleessa *Lievestuoreen Liisa*, jonka tekstissä tehtaan likaojan tuoksut toivat varmuutta ja turvaa nuorelle parille. Laajemmin ajatellen kiista on mielenkiintoinen siksi, että kyse oli pienestä ja melko syrjäisestä paikkakunnasta, jossa muunlaisia toi-

meentulon hankkimisen mahdollisuuksia oli niukalti. Kysymys työstä ja ympäristöstä Lievestuoreella kytkeytyi laajempiin tyhjenevän maaseudun ja kasvavien kaupunkien välisiin ristiriitoihin, joita ajankohtaisti SMP:n rakennemuutospolitiikan vastaisella ”unohdetun kansan protestilla” hankkima vaalivoitto vuoden 1970 eduskuntavaaleissa. Kaupunkien työvoimapula, reaali-palkkojen jyrkkä nousu ja uudenlaisten kulu-tushyödykkeiden tuleminen markkinoille herättivät paljon epävarmuutta ja syrjään jäämisen kokemuksia ”rakennemuutoksesta” kärsineellä maaseudulla. (Kalela 2008, 213–218.) Lievestuore oli sellutehtaan ympärille syntynyt taajama, jonka kaupunkilaiseliitin projektiksi mielletty ympäristönsuojelu uhkasi suistaa vireästä teollisuustaajamasta ”loma-Suomen” kesänviettopaikaksi. Oman mielenkiintonsa tapaukseen toi myös se, että kyse oli metsäteollisuudesta, joka on Suomessa ollut sekä vesistöjen pahin likaaja että tärkein työn, toimeentulon ja talouskasvun turvaaja (ks. esim. Donner-Amnell 1991).

Lievestuoreen kiistaa tarkastellaan artikkelissa julkisuuden näkökulmasta. Julkisuutta on pidetty tärkeänä tekijänä ympäristöherätyksessä, sillä juuri sitä kautta paikallisten ympäristöhaittojen pisteet yhdistyivät kokonaiskuvaksi yhteiskunnallisesta ympäristökriisistä (esim. Suhonen 1994). Ympäristöaiheisten kirjoitusten määrä *Helsingin Sanomissa* kolminkertaistui vuosien 1969 ja 1972 välillä (mt., 84), mikä osaltaan kertoo ympäristödiskurssin nopeasta leviämisestä yhteiskunnalliseen keskusteluun. Artikkelin lähtökohtana on, että Lievestuoreen kaltaisen ympäristökiistan uutisoimista tutkimalla voidaan saada selkoa niistä diskursiivisista elementeistä, jotka tällaista kiistelyä jäsensivät. Aihetta lähestytään journalismin kerronnan näkökulmasta ajattele-malla, että erityisesti uutiskertojan omista nimissään esittämän puheen on myötäiltävä yhteiskunnassa vallalla olevia ”arkijärkisiä” näkökulmia. Uutisoinnissa esiintyvien toimijoiden puhe puolestaan kertoo ymmärrettävän erimielisyyden rajoista. Tämän artikkelin tarkoituksena on arvioida, miten työ ja ympäristö diskursiivisina elementteinä sijoittuivat Lievestuoreen kiistassa arkijärjen ydin- ja reuna-alueille sekä kokonaan keskustelun ulkopuolelle.

Tapaus Lievestuore

Vuonna 1927 käynnistetyin Lievestuoreen sellutehtaan toimintaa leimasivat alusta alkaen tehtaan kokoluokkaa suuremmat ympäristöongelmat ja -skandaalit, joiden vaikutukset ulottuvat nykypäivään saakka. Tunnetuin ongelmista lienee lipeälampi, joka muodostui hiljalleen 1930-luvulta alkaen läheiselle suolle tehdasyhtiön ryhdyttyä johtamaan sinne sellun tuotannossa syntyvät jätelipeät. Aluksi onnistuneena pidetystä ratkaisusta tuli sitkeä ympäristöongelma padotun suoalueen muututtua pahanhajuiseksi lammikoksi, josta jätevedet pääsivät valumaan myös alapuolisiin vesistöihin. (Väisänen 2008, 39–42.) Lipeälammen käyttö tehtaan jätealtaana loppui 1960-luvulla, mutta sen monivaiheiset ja oikeudenkäyntien värittämät tyhjennys- ja kunnostusyritykset jatkuivat 2000-luvulle saakka (ks. Perälä 2011). Lievestuoreenjärven rannalla sijannut tehdas laski jätevesiään myös järveen, mikä johti oikeusjuttuihin

jo 1930-luvulla. Järven vedenlaatu heikkeni siinä määrin, että jo 1950-luvun lopulla tehtaan oli rakennettava kymmenen kilometrin mittainen kalliotunneli lähijärveen selluloosan tuotantoon kelpaavan veden hankkimiseksi. (Haila, Ryyänen & Saraste 1971, 41.) Vuonna 1983 puolestaan paljastui, että tehtaan johto oli jo vuosien ajan väärentänyt vesinäytteitä pysyäkseen sille määrättyjen lupaehtojen rajoissa (ks. Eila-vaara ym. 1986). Lievestuoreen sellutehtaan toiminta lopetettiin vuonna 1985 ja tehdasrakennukset räjäytettiin syyskuussa 1995. (Väisänen 2008; Hallanaro, Santala & Vienonen 2017, 167.)

Tässä artikkelissa tarkasteltava kevään 1971 ajanjakso liittyy tehtaan uudelleen käynnistämiseen vuonna 1967 tapahtuneen sulkemisen jälkeen. Syntyneessä kiistassa oli kyse siitä, onko sellutehtaan käynnistäminen ja sen jätevesien laskeminen puhdistamattomina vesistöön pelkkä ilmoitusasia vai onko hankkeelle hankittava viranomaisten hyväksyntä ennen toiminnan aloittamista. Lainsäädännön näkökulmasta tilanne oli siinä mielessä selvä, että vuoden 1962 vesilaki kielsi vesistöjen pilaamisen ilman erityistä lupaa. Käytännössä tilanne oli vielä 1970-luvun alussa kuitenkin sellainen, että lähes kaikki toiminnassa olevat sellutehtaat laskivat jäteve tensä puhdistamattomina lähivesistöihin ilman lupia tai viranomaisvalvontaa. Vesihallituksen perustaminen vuonna 1970 oli selventänyt vesilain toimeenpanoa ja aktivoi teollisuutta lupa-asoiden hoitamisessa, mutta jätevesiluvan saaminen oli yhä monimutkaisen, pahimmillaan vuosikausia kestävän vesioikeuskäsittelyn takana. (Hallanaro, Santala & Vienonen 2017, 101–124; Jensen-Eriksen 2007, 300–310; Konttinen 1998; Leino-Kaukiainen 1994)

Lievestuoreen tehdas käynnistettiin maaliskuussa 1971 ennen kuin käynnistämistä varten perustetun Keski-Suomen Selluloosa Oy:n jättämän lupahakemuksen vesioikeuskäsittely oli päässyt alkuunkaan. Tehdas-yhtiö perusteli luvatonta käynnistämistä sillä, että kyse oli keskeytyksissä olleen toiminnan jatkamisesta, eikä uudesta yrityksestä, jonka pitäisi hankkia vesilupa ennen toiminnan aloittamista. Suurten metsäteollisuusyhtiöiden näkökulmasta Haاران perheyhtymän ja paikallisten sahanomistajien yhteisvoimin perustama tehdasyhtiö oli hintahäirikkö (Jensen-Eriksen 2007, 306). Tehtaan käynnistämistä vastustivat julkisuudessa esimerkiksi Puunjalostusteollisuuden keskusliitto ja Suomen pankki (HS 4.3.1971). Tehtaan käynnistyttyä Vesihallitus ilmoitti pyytävänsä virka-apua poliisilta, lääninhallitukselta ja vesioikeudelta tehtaan pysäyttämiseksi. Poliisi ja lääninhallitus eivät puuttuneet asiaan mutta Itä-Suomen vesioikeus määräsi huhtikuun lopulla tehtaan toiminnan lopetettavaksi sakon uhalla. Tehdas pysäytettiin, mutta työntekijät valtasivat sen ja ilmoittivat jatkavansa tuotantoa omaehtoisesti. Vasemmistolaisella vallankumousretoriikalla kyllästetty ja ennalta tarkkaan käsitelty valtaus (ks. Väisänen 2008, 32–33) päättyi jo vuorokauden kuluttua, kun valtaajille annettiin lupaus ministeritason neuvotteluista tehtaan kohtalon selvittämiseksi. Tehdas-yhtiö puolestaan lupasi työntekijöille seisokin ajaksi kunnossapitotöitä lomautusten sijaan. Paperiliitto valmisteli työtaistelun laajentamista koko maahan ja neuvotteluissa harkittiin jopa poikkeuslain säätämistä kiistan ratkaisemiseksi. Lopulta ratkaisu löytyi kuitenkin olemassa olevaa lainsäädäntöä tulkitsemalla. Tehdas-yhtiötä neuvottiin jättämään

uusi anomus väliaikaisesta jätevesiluvasta, jonka ehdoksi asetettaisiin puhdistuslaitosten rakentaminen. Uusitulla kokoonpanolla kokoontunut vesioikeus myönsi luvan pikavauhtia Vesihallituksen vastusteluista huolimatta. (Vesterinen 1986, 110–113.) Korkein hallinto-oikeus purki aiemman uhkasakkopäätöksen ja tehdas käynnistettiin uudelleen kesäkuussa.

Aineisto, menetelmä ja tutkimuskysymykset

Lievestuoreen kiistasta uutisoitiin keväällä 1971 laajasti niin sanomalehdissä, radiossa kuin televisiossa. Tämän tutkimuksen aineistoksi kerättiin kaikki Lievestuoreen sellutehdasta käsittelevät jutut *Helsingin Sanomista* ja *Keskisuomalaisesta* ajalta 1.3.–15.6.1971.¹ Molemmat lehdet seurasivat Lievestuoreen tapahtumia tarkasti ja kommentoivat niitä myös pääkirjoituksissa. Tutkimusaineistoksi kertyi yhteensä 182 artikkelia (taulukko 1). *Helsingin Sanomissa* aihetta käsiteltiin sekä keskustelimituksen että Jyväskylän aluetoimittajan kirjoittamissa uutisissa. Lehti lähetti erikseen paikan päälle myös toimittajan ja kuvaajan tekemään reportaasia tilanteesta. Mieli- pidikirjoituksilla ja muiden lehtien pääkirjoituksia siteeranneella Muut lehdet -palstalla oli *Keskisuomalaisessa* tärkeä merkitys valtakunnalliseksi puheenaiheeksi nousseen paikallisen uutisaiheen käsittelyssä. Eniten juttuja julkaistiin molemmissa lehdissä maaliskuun puolivälissä tapahtuneen tehtaan käynnistämisen ja toukokuisen tehtaan valtauksen aikaan.

Taulukko 1. Tutkimusaineisto.

	HS	KSML	Yhteensä
Uutinen	47	87	134
Reportaasi	4	4	8
Pääkirjoitus	4	6	10
Mielipide	2	14	16
Muut lehdet -palsta	1	12	13
Muu	0	1	1
Yhteensä	58	124	182

Tutkimuksen menetelmänä oli diskurssianalyysi (ks. esim. Jørgensen & Phillips 2002) ja analyttiset välineet lainattiin journalismin kerronnan tutkimuksesta (ks. esim. Kunelius 1996; Pietilä 1995; Ridell 1994). Analyysin tarkoituksena oli selvittää, minkälaisia olivat työn ja ympäristön merkitykset Lievestuore-kiistan uutisoinnissa. Ympäristö ja työ olivat tässä yhteydessä tutkimuksen kohteeksi valittuja diskursiivisia elementtejä, joiden merkitystä kiistan jäsentäjinä analyysissä koeteltiin. Lievestuo-

reen kiistassa ei kuitenkaan ollut kyse yksinomaan ympäristöstä ja työstä, sillä tapausta tulkittiin niiden ohella – ja niitä enemmänkin – esimerkiksi tehtaan toiminnan laillisuuden ja viranomaisten toiminnan oikeudenmukaisuuden näkökulmista. Käsitellen kiistan muita elementtejä tässä artikkelissa kuitenkin vain siinä määrin kuin ne kytkeytyvät tutkimuksen varsinaiseen aiheeseen ja sikäli kuin ne ovat tarpeen kiistan ymmärtämiseksi.

Työn ja ympäristön merkityksiä tarkastellaan artikkelissa kahdesta analyttisestä näkökulmasta (taulukko 2). Eronteko kertojan ja toimijoiden puheen välillä on keskeinen journalismin kerronnan tutkimuksessa ja niiden tarkoitukset journalistissa teksteissä poikkeavat toisistaan merkittävästi (ks. esim. Pietilä 1991). Journalistisen kerronnan peruslähtökohta on, että uutisessa kertoja voi omassa puheessa ilmaista lähinnä yleisesti hyväksytyjä tosiasioita. Kaiken vähänkään kiistanalaisen sanojaksi on löydettävä joku muu. Pääkirjoituksissa, kolumneissa ja reportaasin kaltaisissa juttutyypeissä kertoja voi toimia vapaammin. Kertojan ja toimijoiden puheen erottelu on siinä mielessä analyttinen, että viime kädessä kaikki teksteissä tapahtuva – myös sanatarkkoina lainauksina esitetyt toimijoiden puheet – on alisteista kertojan toiminnalle. Journalistinen kerronta on jutut konkreettisesti kirjoittavan toimittajan ylittävä rakenne, joka säätelee journalististen tekstien tuottamista. Sen taustalla vaikuttavat journalismin ammattikäytännöt, normit ja suhteet muihin yhteiskunnan instituutioihin. (Pietilä 1992, 41–45). Yksittäinen toimittaja voi kirjoittamassaan jutussa rikkoa kerronnan sääntöjä – esimerkiksi kirjoittaa kertojan puheeksi oman mielipiteensä – mutta samalla hän asettaa vaakalaudalle oman, juttua käsitelleiden muiden toimittajien ja koko sanomalehden ammatillisuuden².

Taulukko 2. Tutkimusongelma, analyttiset näkökulmat ja tutkimuskysymykset.

Tutkimusongelma	Työn ja ympäristön merkitykset Lievestuoreen sellutehtaan käynnistämiseen liittyvässä kiistassa keväällä 1971	
Analyttiset näkökulmat	Kertojan toiminta ympäristökiistoihin liittyvän arkijärjen ilmentymänä	Toimijoiden puhe ympäristökiistojen ymmärrettävän erimielisyyden rajojen ilmentymänä
Tutkimuskysymykset	Minkälaisia olivat työn ja ympäristön saamat merkitykset 1) kertojan tosiasiakuvauksissa, 2) kertojan tilannetta arvioivissa puheteoissa ja 3) journalistisen kerronnan dramaturgiassa?	1) Minkälaiset toimijat ja näkemykset tunnistettiin journalismissa asiaan kuuluviksi ja tässä mielessä ymmärrettäviksi? 2) Minkälaisia merkityksiä työlle ja ympäristölle annettiin toimijoiden puheessa? 3) Minkälaiset merkitykset rajautuivat keskustelun ulkopuolelle?

Tutkimuksen lähtökohtana oli, että kertojan ja toimijoiden puheen erottelu avaa näkyvän journalismin kerronnalliseen dynamiikkaan ja sen kytkeytymiseen ajankohtaa laajemmin määrittäviin kulttuurisiin jäsenyyksiin. Kyse on rajanvedoista kolmenlaisten elementtien – 1) itsestään selvän ja arkijärkisen, 2) kiistanalaisen mutta ymmärrettävän sekä 3) ulos suljetun ja käsittämättömän – välillä (ks. Hallin 1994). Kertojan on uutisteksteissä selkeimmin nojattava arkijärkeen eli siihen ajan henkeä määrittävään epäsystemaattiseen uskomusten ja perustotuusien kokoelmaan, jonka ilmaiseminen ei yleensä herätä kysymyksiä (ks. Kunelius 1994a, 24–28). Tässä tutkimuksessa kysytään, missä määrin työ ja ympäristö olivat kertojan puheen ilmaisemaan arkijärkeen sopivia näkökulmia Lievestuoreen kiistaan.

Analyysissä kertojan toimintaa tarkasteltiin kahdesta näkökulmasta. Ensinnäkin, teksteissä konkreettisesti ilmenevää kertojan puhetta – siis sellaisia jaksoja, jotka eivät olleet suoria tai epäsuoria lainauksia toimijoiden puheesta – tarkasteltaessa kysyttiin, minkälaisia työhön ja ympäristöön liittyviä tosiasiakuvauksia kertoja esittää ja miten kertoja arvioi tapahtumia ja toimijoita näistä näkökulmista. Koska oli todennäköistä, että toimijoiden ja tapahtumien arviointi olisi uutisteksteissä vähäistä, otettiin aineistoon mukaan myös pääkirjoitukset. Niiden kautta saatiin käsitys työn ja ympäristön merkityksistä arvioinnin ulottuvuuksina, vaikkakaan pääkirjoituksissa kertojan puheessa ei ole kyse *samanlaisesta* arkijärjen ilmentymästä kuin uutisteksteissä.

Toisena, astetta abstraktimpana näkökulmana journalismin kerrontaan tarkasteltiin juttujen dramaturgiaa eli sitä, miten tapahtumien ja toimijoiden puheiden raakamateriaali järjestettiin journalistiseksi esitykseksi. Uutisissa tämän sommittelutyön lähtökohtana on asioiden laittaminen tärkeysjärjestykseen. Uutisarvoisimmaksi tai muuten kiinnostavimmaksi arvioitu kysymyksenasettelu ilmaistaan otsikossa ja jutun alussa. Muuta ainesta valitaan ja muokataan siten, että se mahdollisimman hyvin tukee jutunärkeä. (Reunanen 2003, 169.) Lievestuore-kiistan journalistista dramaturgiaa tutkittaessa kiinnostuksen kohteena oli se, miten työtä ja ympäristöä käytettiin diskursiivisina elementteinä uutisarvoisten – eli journalistisiksi esityksiksi kelpaavien – tapahtumien rakentamisessa.

Jos valtaviirtajournalismissa erityisesti uutiskertojan on pysyteltävä sellaisella alueella, jonka se voi olettaa yleisesti hyväksytyksi, voivat teksteissä puhuvat toimijat esittää myös mielipiteitä, jotka saattavat herättää lukijoissa voimakkaitakin vastaväitteitä – ja kerronnallisen dynamiikan kannalta näin myös pitää tapahtua. Puhuvien toimijoiden valikoima kertoo siitä, minkälaisia toimijoita tai näkemyksiä pidettiin asiaan kuuluvina ja minkälaiset rajautuvat keskustelun ulkopuolelle – tässä on kyse edellä mainitusta eronteosta ”kiistanalaisen mutta ymmärrettävän” sekä ”ulos suljetun ja käsittämättömän” välillä. Tutkimuksessa kysyttiin, miten työ ja ympäristö kytkeytyvät journalismin kiistan osapuoliksi tunnistamien toimijoiden käsityksiin Lievestuoreen tapahtumista.

Tutkimus eteni siten, että alustavan aineistoon tutustumisen jälkeen jutuista kirjattiin kaikki suorien esitysten puhujina tai mielipidekirjoitusten kirjoittajina esiintyvät toimijat. Sama toimija kirjattiin samasta jutusta vain kerran, vaikka lainauksia olisi ollut useita. Toimijaerittelyn kautta muodostettiin yleiskuva kiistan asetelmasta ja tehtiin alustavaa selkoa toimijoiden argumenteista. Toisessa vaiheessa tunnistettiin ja nimet-

tiin elementtejä, jotka jäsensivät toimijoiden argumentaatiota sekä kertojan omissa nimissään esittämiä tosiasiakuvaksia, tapahtumien tai toimijoiden arviointia sekä tapahtumien kulun dramatisointia. Toisen vaiheen analyysin perusteella tarkemman tutkimuksen kohteeksi valittiin työn ja ympäristön aineistossa saamat merkitykset. Tässä artikkelissa esitetyssä analyysissä aineistoa luettiin kysyen, minkälaisia ilmaisuja työ ja ympäristö saivat kertojan ja toimijoiden puheessa.

Työ ja ympäristö kerronnan viitepisteinä

Työ oli Lievestuore-uutisoinnissa selvästi ympäristöä tärkeämpi kerronnallinen viitepiste, mutta molemmat tulivat ymmärretyksi samalla tavalla konkreettisesti. Journalistinen kerronta ei juuri kytkenyt Lievestuoreen tapahtumia laajempiin yhteyksiin. Työssä oli kyse työllisyyden sijaan tehtaan tuotantoprosessista tai juuri tämän tehtaan työntekijöiden kohtaloista. Ympäristö puolestaan tarkoitti ympäristökysymyksen sijaan juuri tämän tehtaan jätevesiä ja niiden mahdollisia vaikutuksia. Journalistinen kertoja saattoi kuvailla tehtaan tuotannon käynnistymistä innostuneeseen sävyyn mutta oli jätevesien suhteen huomattavasti niukkasanisempi. Asetelma toistui tapahtumien dramatisoinnissa: tehtaan työntekijöiden kohtalo ja työläisaktiivien taistelu työpaikoistaan olivat suurempia uutisia kuin järven saastuminen tai ranta-asukkaiden tilanne. Molemmat olivat kuitenkin siinä mielessä tuttuja asioita, että tehdas oli neljä vuotta aiemmin jo kertaalleen lopetettu ja huonoon kuntoon päässeän järven tila oli sen seurauksena kohentunut. Pääkirjoituksissa arvioinnin näkökulmiksi kelpasivat sekä työ että ympäristö, joiden ristiriitaisuus tunnistettiin kiistan ratkaisemisen koetinkiveksi.

Journalistisen kertojan tosiasiakuvausten tärkein viitepiste Lievestuore-uutisoinnissa olivat Vesihallituksen virka-avunpyynnöistä alkunsa saaneet viranomaisprosessit. Suhteessa näihin prosesseihin uutiskertoja saattoi itsenäisesti kerrata tapahtumien kulkua, selittää nykytilannetta tai jopa spekuloida kiistan tulevilla käännteillä. Viranomaisprosessi oli tapaukseen liittyvän arkijärjen ydinaluetta. Se oli itsestään selvä ja toimijoiden näkökulmista riippumaton tosiasia, johon journalistisen kerronnan oli helppo ripustautua. Viranomaisprosessikaan ei kuitenkaan missään tapauksessa ollut yksin kertojan hallussa. Lievestuore-uutisoinnin kerronta oli kauttaaltaan hyvin sitaattivetoista ja huomattava osa jutuista koostui suoraan lainatusta toimijoiden puheesta. Viranomaisprosessia selittivät kertojan ohella myös viranomaiset itse, mutta myös journalistiselle kertojalle oli *mahdollista* operoida tällä alueella varsin vapaasti.

Työ sai merkityksiä kertojan tosiasiakuvauksissa ennen kaikkea konkreettisena toimintana Lievestuoreen tehtaalla. Tehtaan vilskeen kuvauksia tuottivat molempiin lehtiin erityisesti tehtaan käynnistymiset kiistan alussa ja lopussa, joiden dokumentoimisessa keskeisellä sijalla olivat tarkat määrän ja ajan ilmaisut (ks. kuva 1). Yhdessä tehdasrakennusten kokoa korostavien kuvien kanssa syntyi näissä kohdin herkästi vaikutelma tehtaan sykettä ihailevasta ”modernistisesta” tarkkailijasta, jolle syöttölaitteet, rikkiuunit ja sellukattilat olivat merkki edistyksestä. Koska kertojan oli mah-

Ympäristö puuttui kertojan tosiasiakuvauksista lähes kokonaan. Niissä harvoissa tapauksissa, joissa kertoja otti ympäristön kuvaustensa kohteeksi, ei puhetta sävyttänyt minkäänlainen ympäristöhuoli tai luonnon romantisointi. Kertojan kuvaukset esimerkiksi tehtaan jätevesien valumisesta järveen olivat sävyllään lakonisen toteavia. Ero kertojan esittämiin tehtaan toiminnan kuvauksiin oli selkeä. Yhteistä kertojan työhön liittyvien puhetekojen kanssa oli kertojan ympäristöpuheiden konkreettisuus. Kertoja ei kytkenyt tehtaan jätevesiä menneisiin tapahtumiin, laajempaan asiayhteyteen tai moraaliseen viitekehykseen kertomalla esimerkiksi, minkälaista järven vesi oli ollut tehtaan aiemman toimintajakson aikana, minkälainen tilanne on muille sellutehdaspaikkakunnilla tai mitä jätevedet merkitsivät ympäristön kannalta

Höyryävän kuuma lipeä ryöppysi tiistaiaamuna järveen viemäriputkesta muodostaen vahtolauttoja sulaan rantaveteen saaden seurakseen massanpesuvettä. [...] Jäteviemärin suulta klo 8 tiistaiaamuna pulloitettu vesi on viskin väristä ja rikkivedyn hajuista. Laboratoriotutkimukset vahvistavat sen mitä aistein oli havaittavissa jo hajun ja värin perusteella: tehtaalta tulee vahvaa jätelipeää. (HS 17.3.1971)

Tapahtumia ja toimijoita arvioivissa pääkirjoituksissa työ ja ympäristö olivat tärkeitä näkökulmia ja ajoittain kiistaa käsiteltiin juuri niiden välisen ristiriidan näkökulmasta. *Keskisuomalainen* julkaisi tutkittuna ajanjaksona kuusi ja *Helsingin Sanomat* neljä Lievestuoreen tapahtumia käsitellyttä pääkirjoitusta, mitä voidaan pitää huomattavana määränä. Kiistan uskottiin pääkirjoituksissa johtavan ”sellaiseen motiivien ristiriitaan, jota kukaan ei kykene yksiselitteisesti ratkaisemaan” (KSML 16.3.). Sovinnonhaluisuudesta – tai tehtaan aiheuttamien ympäristöongelmien vähättelystä – kertoi kuitenkin se, että johtopäätöksenä kiistalle toivottiin esimerkiksi ”kaikkia osapuolia mahdollisimman pitkälle tyydyttävää ratkaisua” (KSML 13.5.1971) tai valiteltiin, että ”asiassa ei ole vielä esiintynyt sovittelevia, vaan ainoastaan kivenkovia asenteita” (HS 12.5.1971).

Työn suhteen pääkirjoitusten tärkeimpänä huolenaiheena eivät olleet työttömyysluvut tai tehtaan lopettamisen taloudelliset seuraukset vaan tehtaan työntekijöiden kohtalot ja mahdollinen joutuminen tehdasyhtiön keinottelun pelinappulaksi. *Keskisuomalaisen* Muut lehdet -palstalla siteerattujen pääkirjoitusten perusteella tällainen tehdasyhtiön motiiveja epäilevä tulkinta oli esillä myös maan vasemmistolehdissä. Työ nousi arvioinnin näkökulmana hieman yllättäen enemmän esiin *Helsingin Sanomien* pääkirjoituksissa, vaikka kyse oli *Keskisuomalaisen* levikkialueen työpaikoista. *Keskisuomalaisen* pääkirjoituksessa tapahtumia puolestaan arvioitiin ajoittain koko aineistoon nähden hyvin poikkeuksellisesti kohti laajempia asiayhteyksiä kurrottavasta ympäristönäkökulmasta viittaamalla esimerkiksi järven aiempaan tilaan ja suhteuttamalla tapahtumia toiseen vastaavaan tapaukseen. Kaikkiaan ympäristö ei kuitenkaan noussut työtä tärkeämmäksi näkökulmaksi lehdien pääkirjoituksissa.

Työntekijät uhkaavat nyt jäädä ilman työtä, jonka makuun he juuri ovat ehtineet päästä. Monet heistä ovat siirtyneet toisilta paikkakunnilta. Työllisyysongelma on saatu aikaan. Nyt ei voida ainakaan väittää, ettei siitä olisi varoitettu. Tuntuu kuin työttömyyttä olisikin käytetty pelinappulana. (HS 12.5.1971)

Lievestuoreen järvi oli huonossa kunnossa ennen tehtaan toiminnan keskeyttämistä. Tällä välin on kuitenkin tapahtunut biologinen ihme, luonto korjasi nopeasti vahingot, jotka ihminen oli järvelle aiheuttanut. Tapaus ei toki ole ainut laatuaan. Myös lähellä Outokumpua sijaitseva Sysmäjärvi, joka oli pahoin saastunut, puhdistui nopeasti sen jälkeen kun kaivosyhtiö tehosti jätteiden käsittelyä. (KSML 12.3.1971)

[Välinäytöksen] Otsikoksi sopisi vaikkapa "Kompromissi teollisuuden ehdoilla". Onko myös loppunäytöksen sanoma sama, se selviää vasta vuosien kuluttua kun pienentynyt jätevesikuorma ehtii Pohjois-Päijänteelle kasautuakseen siellä sekä ennestään vaikuttaviin että uusiin asuma- ja teollisuusjätevesikuormiin. Missään tapauksessa ei nyt alkava puolentoista vuoden puhdistamaton kausi tilannetta ainakaan paranna, vaikka jo nyt on korkein aika pyrkiä siihen. (KSML 3.6.1971)

Journalistisessa dramaturgiassa työ oli niin ikään selvästi ympäristöä tärkeämpi viitepiste. Tehtaan työntekijöiden kohtalot nostettiin molemmissa lehdissä näyttävästi esiin vesioikeuden uhkasakoppäätöksen ja tehtaan valtauksen yhteydessä. Keski-suomalaisen reportaasissa "'Ei työttömien leivällä vettä puhdisteta' – Katkeruutta ja epätietoisuutta Lievestuoreella" (KSML 1.5.1971) haastateltiin tehtaan työntekijöitä ja heidän perheitään³. Kertojan tiivistä myötälävän otteensa jutun ingressissä:

Lievestuoreen tehtaan käynnistämisen jälkeen herännyt toivo paremmasta ja väljemmästä toimeentulosta on jälleen vaihtunut paikkakunnalla katkeruudeksi ja epätietoisuudeksi. Vesioikeuden uhkavaatimus toiminnan lopettamisesta on yllättänyt kaikki ja raskaimmin kokevat uhan ne 170, jotka ansaitsevat toimeentulonsa tehtaasta. Näistä vanhimmat ja suuriperheiset näkevät asiassa silkkaa epäoikeudenmukaisuutta, nuoremmat vastaavat varovaisesti, ettei elämä sentään lopettamiseen kaadu, muut paikkakuntalaiset varovat sanojaan, mutta yleisesti pidetään leipää tärkeämpänä kuin luonnsuojelullisia näkökohtia.

Helsingin Sanomat dramatisoi tehtaan valtauksen vasemmistolaiseen sävyyn työläisten taisteluksi työpaikoistaan. Jo valtausta ennakoivassa jutussa työntekijöiden päätös jatkaa tehtaan toimintaa piittaamatta vesioikeuden asettamasta uhkasakosta sai varsin myötäsukaisen tulkinnan otsikossa "Tehtaan tuotantoa pyritään jatkamaan – Lievestuoreen työläiset luottavat joukkovoimaan" (HS 11.5.1971). Lehden valtaus uutisointia leimanneen työtaisteluromantiikan huipentumana voi pitää seuraavan päivän uutisetusivun juttua, jossa kärkeen nostettiin työntekijöiden urhea kamppailu ja valtaajien lavastama sähkeen lähettäminen Ranskassa vallatulle tehtaalle (ks. kuva 2). Kertoja arvioi työläisten vallanottoa edeltäneen kokouksen suju-

neen ”arvokkaasti ja rauhallisesti”. Kuvatekstin lainaus Kansainvälisen soittamisesta ennen koneiden käynnistämistä puolestaan kertoo valtaajien hyödyntämästä val-lankumousretoriikasta, jota erityisesti HS:n Jyväskylän kirjeenvaihtajan työtaisteluro-manttinen uutisointi korosti⁴.

Kuva 2. Helsingin Sanomien valtaus-uutisoinnin työtaisteluro-mantiikka korosti valtaajien hyödyntä-mää vallankumous-retoriikkaa.

Ympäristöä ei vastaavalla tavalla käytetty kerronnan kärkenä. Uutisoinnissa ei kuvattu tehtaan jätevesistä kärsivien ranta-asukkaiden, kalastajien tai muiden virkistyskäyttäjien kohtaloita, vaikka osa heistä pyrki osallistumaan keskusteluun esimerkiksi mielipidekirjoituksin. Näyttävin esimerkki ympäristöstä dramatisoinnin välineenä oli *Helsingin Sanomien* paikalle lähettämien toimittajan ja kuvaajan reportaasi, jonka otsikko ironisoi tilannetta ja ajan vasemmistoretoriikkaa toteamalla: ”Tehtaan johto ja työläiset kerrankin yhtä mieltä: Saastuttamalla Päijänne saadaan työtä sadoille” (HS 28.3.1971). Koko reportaasia kehysti jonkinlainen ympäristöhuoli, sillä väliotsikoissa varoiteltiin esimerkiksi, että ”järvi saastuu muutamassa kuukaudessa” ja ”kalat kuolevat ajan mittaan”. Huoli tuotiin jutussa kuitenkin esiin leikinlaskun ja etäännyttävän ironian säestämänä.

Lievestuoreenjärvestä ei viihdy muikku, ei siika, ei kuha. Vaikka tehdas seisoj kolme vuotta käyttämättömänä, ei näitä kaloja ole järvestä saatu. Ahvenia ja haukia kalamiehille kuitenkin nousee. Kesäkalaa ei järvestä syö tehtaan teknillinen johtajakaan. Siinä on liian pikantti maku. Sen sijaan hän lupaa juoda vaikka litran järven vettä päivässä. Johtaja Lautamo myöntää: ”Olemme rikollisia, mutta olemme hyvässä seurassa.” (Ingressi.)

Muulla aineistossa ympäristöhuolta käytettiin satunnaisesti vastaavalla mutta hienovaraisemmalla tavalla dramatisoinnin välineenä. Otsikot, kuten ”Lievestuoreen lipeä leviää koko järveen” (HS 23.31971), saattoivat virittää huolen järven veden saastumisesta, mutta itse jutussa aihetta käsiteltiin ympäristöhuolen sijaan viranomais-toiminnan näkökulmasta ja heidän puheisiinsa nojaten.

Työ ja ympäristö toimijoiden puheessa

Lievestuore-kiistan uutisoinnissa tärkeimpiä puhuvia toimijoita olivat tehdasyhtiön edustajat ja vesiviranomaiset (ks. taulukko 3). Muita toistuvasti esiintyneitä toimijaryhmiä olivat tehtaan työntekijät, muut viranomaiset, paikkakuntalaiset ja poliitikot. Suorien esitysten näkökulmasta *Keskisuomalaisen* uutisointi oli *Helsingin Sanomia* moniulotteisempaa ja vähemmän viranomaisvetoista. Koko aineistossa suorien esitysten puhuvana toimijana esiintyivät useimmin tehdasyhtiö Keski-Suomen Selluloosa Oy:n toimitusjohtaja Ara Haarla (29 jutussa), tehtaan pääluottamismies Eino Laitinen (21), tehtaan teknillinen johtaja Kauko Lautamo (14), paikallisen vesitoimiston vesien-suojeluinsinööri Martti Ranta (11) ja Vesihallituksen hallintoneuvos Hannu Ettala (11).

Taulukko 3. Suorien esitysten puhujina esiintyneet toimijaryhmät Lievestuore-uutisoinnissa.

	Helsingin Sanomat		Keskisuomalainen		Yhteensä	
Vesiviranomainen	37	25 %	29	15 %	66	19 %
Tehdasyhtiö	30	20 %	31	16 %	61	18 %
Tehtaan työntekijä	23	15 %	25	13 %	48	14 %
Paikkakuntalainen	14	9 %	25	13 %	39	11 %
Muu viranomainen	19	13 %	16	8 %	35	10 %
Poliitikko	4	3 %	24	12 %	28	8 %
Ay- tai työnantajaliitto	6	4 %	14	7 %	20	6 %
Muu viestin	2	1 %	15	8 %	17	5 %
Luonnonsuojelujärjestö	3	2 %	3	2 %	6	2 %
Muu	11	7 %	15	8 %	26	8 %
Yhteensä	149	100 %	197	100 %	346	100 %

Toimijoiden puhe työstä ja ympäristöstä oli journalistisen kertojan puheen tapaan hyvin konkreettista, ja kurotuksia kohti työllisyyteen tai ympäristökysymykseen liittyviä yleisluontoisempia näkökulmia esiintyi harvoin. Työn ja toimeentulon näkökulmasta tapahtumia tarkastelivat yleisimmin tehtaan työntekijät, paikkakuntalaiset ja jääviysepäilyjenkin kohteeksi joutunut Keski-Suomen maaherra. Ympäristön näkökulmasta tapahtumia kommentoi lähinnä järvestä otettujen vesinäytteiden tutkimuksia johtanut vesiensuojeluisinööri. Määrällisesti uutisoinnissa tärkeimmässä roolissa olleet viranomaiset kommentoivat tapahtumia ainoastaan niiden laillisuuden näkökulmasta, eivätkä tuoneet esiin oman toimintansa taustalla olevaa ympäristöjärkeilyä tai ryhtyneet punnitsemaan sitä suhteessa työntekijöiden ja paikkakuntalaisten kohtaloihin. Tehdas-yhtiön edustajat esittivät sekä tehtaan työpaikkoihin että jätevesiin liittyviä argumentteja. He pitivät kuitenkin pääasiassa esillä tulkintaansa, jonka mukaan Lievestuoreen tehtaassa oli kyse keskeytyksissä olleen toiminnan jatkamisesta ja viranomaiset toimivat siksi väärin kohdellessaan sitä uutena, tiukemmin säädeltävänä yrityksenä.

Tehtaan työntekijöiden ja paikkakuntalaisten työpuhetta määritteli huoli toimeentulon hankkimisesta ja monissa tapauksissa katkeransävyinen suhtautuminen viranomaisiin, luonnonsuojelijoihin ja helsinkiläisiin. Työ sai aineistossa myös vähemmän henkilökohtaisia merkityksiä, kun sitä tarkasteltiin yleisempänä oikeutena tehdä työtä kotipaikkakunnallaan. Näissäkin tapauksessa rakentui voimakas vastakkainasettelu toisiinsa samastettujen viranomaisten, luonnonsuojelijoiden ja helsinkiläisten sekä niukoista työllistymismahdollisuuksista kärsivien lievestuorelaisten välille. Myös tehdasyhtiön edustajat – kuten tehdasyhtiön hallituksen jäsenenä toiminut ”sahanomistaja Laitinen” – kommentoivat tapahtumia ajoittain tähän sävyyn. Molemmat lehdet antoivat tilaa tehtaan työntekijöiden tuntemuksille erityisesti tehtaan toiminnan seisauttaneen uhkasakkopäätöksen jälkeen.

Sahanomistaja [Keski-Suomen Selluloosa Oy:n hallituksen jäsen Matti] Laitinen sanoi, että Lievestuoreen kohtalo on osa sitä autoittamissuunnitelmaa, mitä Helsinki harjoittaa. ”Pääkaupungin juomaveden vuoksi muussa osassa maata on hävitettävä työpaikat.” (HS 30.4.1971)

– Ymmärtäisitte itse miltä tämä päätös tuntuu, jos olisitte itse syönyt risusavotassa talvipakkasella jäisiä eväitä kannonpäässä, sanoo viiden alakäisen lapsen isä, happomies Kalervo Lunkka. – Neljä sataa markkaa kuukaudessa heltisi tehtaan seisossa risusavotasta, ja siitäkin melkein puolet meni lämmittämiseen ja asumiseen. (KSML 1.5.1971)

Luonnollisesti saaste on hoidettava, mutta liiallisuuksiin mennään, jos väitetään Lievestuoreen saastuttavan jopa helsinkiläisten veden. Saasteesta voivat puhua ne, joilla ei ole kyse työstä ja leivästä. Ne eivät siitä puhu, jotka elävät Lievestuoreen kuviossa. (Laukaan kunnanjohtaja Vihavainen Erkki Vihavainen, KSML 16.3.1971)

Kuten kertojan myös toimijoiden työpuheessa mielenkiintoista oli sen konkreettisuus. Tapahtumia ei ryhdytty suhteuttamaan esimerkiksi kunnan tai maan työllisyystilanteeseen tai työttömyyteen yleensä. Sekä toimijoiden että kertojan työpuheessa oli kyse ennen kaikkea tästä tehtaasta ja sen työntekijöiden leivästä, vaikka työllisyys – tai pikemminkin oikeus työhön – selvästi vaikuttikin taustalla myös abstraktimpana arvolähtökohtana. Sellaisena siitä puhuttiin kuitenkin vain muutamaan otteeseen. Työn hegemonisesta asemasta vasemmistoa ja oikeistoa yhdistävänä tekijänä suhteessa ympäristöön kertoo sekin, että Luonnonsuojeluliiton puheenjohtaja asettui julkisesti kannattamaan tehtaan jatkamista.

Hyvään ympäristöön kuuluu [Luonnonsuojeluliiton puheenjohtajan Olli] Ojalan mielestä se, että ihmisellä on työtä omalla asuinpaikkakunnallaan. Ellei järjestelmä pysty takamaan tätä se voi jättää konkurssianomuksensa. (KSML 11.5.1971)

Kansanedustaja Sylvi Saimo korosti, että jätevesiongelma ei ole yhden tehtaan, vaan koko yhteiskunnan. ”Tässä maassa on oltava ihmisellä oikeus työhön”, sanoi Saimo. (KSML 5.5.1971)

Ympäristön merkitys diskursiivisena pelimerkinä oli toimijoiden puheessa vähäinen ja liittyi pääasiassa tehtaan jätevesien vaikutuksiin Lievestuoreenjärven ja sen alapuolisissa vesistöissä. Järven tilasta ja jätevesien vaikutuksista puhui yleisimmin paikallisen vesipiiriin edustaja, jonka näkemyksiä tehdasta puolustaneet toimijat pitivät ”demagogisina” (KSML 9.5.1971). Vesihuoltoinsinöörin puhetapa olikin mielenkiintoinen poikkeus helsinkiläisvirkamiesten laillisuuspuheesta, jossa ympäristöperusteet jäivät näkymättömiin. Myös tehdasyhtiö osallistui keskusteluun jätevesien vaikutuksista omilla arvioillaan.

”Jos tehdas lähtee täyteen käyntiin, niin järvi saastuu muutamassa kuukaudessa. Järven tila on nyt lähellä luonnontilaa. Koska järvi aiemmin oli täysin saastunut, ei se ole pusku-roitunut vastaanottamaan jätevettä niin hyvin kuin täysin luonnontilassa oleva järvi. Eliöstö ei pysty hajoittamaan jätettä nopeasti” (Vesihuoltoinsinööri Martti Ranta, HS 28.3.1971)

”Vanhat tutkimukset osoittavat Lievestuoreenjärven veden likaantuneen tehtaan 40 vuotta kestäneen toiminnan johdosta. Tehtaan seisoessa vesi on ratkaisevasti puhdistunut. Koska tehdas uudelleen käynnistettäessä aiheuttaa pienemmän kuorman kuin aikaisemmin ja kun jätevesikuormitus putoaa parin vuoden kuluttua vielä murto-osaan tästä, ei järvi enää saavuta sellaista likaisuusastetta kuin 60-luvun puolivälissä, vaikka kaikki jätevesi johdetaan tähän järveen.” (Tehdasyhtiön toimitusjohtaja Ara Haarla, HS 9.3.1971)

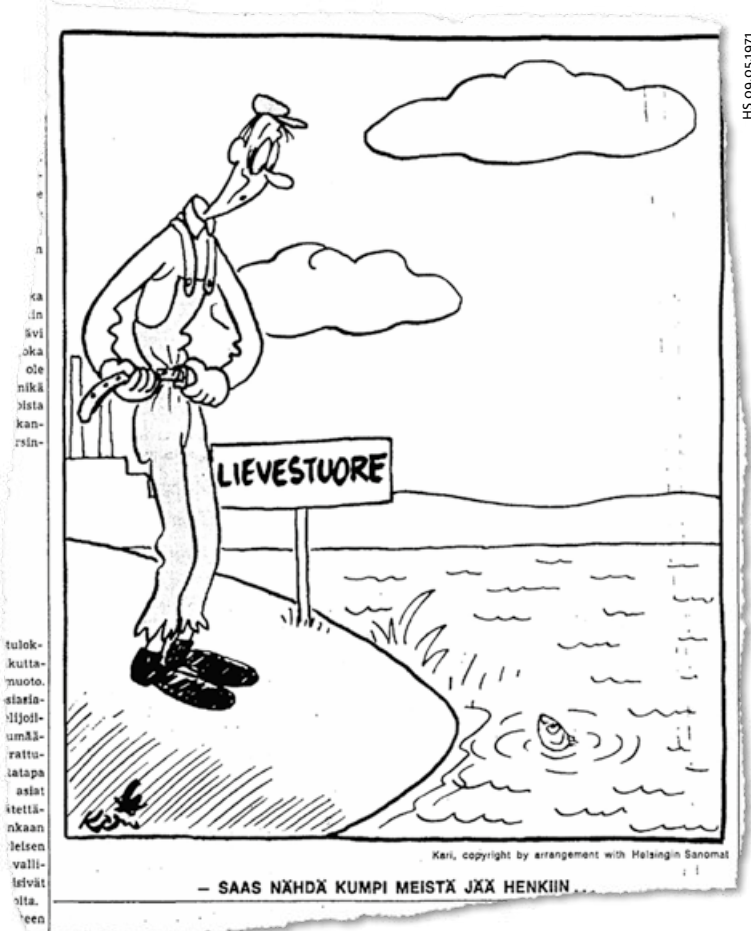
Vaikka ympäristöpuhetta artikuloitiin aineistossa suoranaisesti vain vähän, toistuvat – ja vastakkainasettelua lievestuorelaiseen elämänmenoon rakentaneet – viittaukset luonnonsuojelijoihin vihjaavat, että toimijat kuitenkin selvästi tunnistivat ympäristö-

diskurssin yhteiskunnallisen merkityksen. Toimijapositiona tai puhetapana ympäristönsuojelu artikuloitui suoraan lähinnä paikallisen ympäristönsuojeluyhdistyksen kannanotoissa. Ympäristönsuojelua ”edustivat” uutisoinnissa vesiviranomaiset, jotka eivät omassa puheessaan kuitenkaan vedonneet työnsä ympäristönsuojelulliseen perustaan vaan pitäytyvät laillisuusnäkökohtia korostavassa puhetavassa. Piikahduk- sia ympäristödiskurssin periaatteellisesta puolesta näkyi myös joissakin paikkakunta- laisten kommenteissa ja mielipidekirjoituksissa, joissa pidettiin hyvänä, että ”luon- nonsuojelusta on puhuttu julkisuudessakin” ja pahoiteltiin järven ”tulemista jälleen uintikelvottomaksi” (katugallup-vastaus, KSML 18.3.1971) sekä pidettiin tehtaan käyn- tiin päästämistä ”karkeana esimerkkinä tämän päivän luonnonsuojelutoiminnasta ja vesiensuojelusta” (mielipide, KSML 13.3.1971).

Johtopäätökset

Lievestuoreen tapahtumista uutisoitaessa kyseltiin moneen otteeseen, voittaako tapauksessa lopulta särki vai järki. Sutkausta käytettiin esimerkiksi *Helsingin Sanomissa* Lievestuoreen tehtaan uhkasakkopäätöksestä kertovan jutun otsikossa ”Lievestuorelainen miettii, voittaako särki vai järki” (HS 30.4.1971). Se sai ilmaisuksensa myös Karin pilapiirroksessa (HS 9.5.1971), jossa Lievestuoreenjärven rannalla vyötään kiristelevän työläisen ja järvestä kurkistavan särjen kohtaaminen saa jommankumman aprikoimaan: ”Saas nähdä kumpi meistä jää henkiin...” (ks. kuva 3). Sutkaus järjen ja särjen kamppailusta kuvaa osuvasti työn ja ympäristön saamia merkityksiä Lievestuore-uutisoinnissa. Ympäristönsuojelu samastettiin särjen kaltaisen ”roskakalan” puolustamiseksi tilanteessa, jossa tehtaan työntekijät asuntolainoineen ja perheineen uhkasivat joutua mierolaisiksi. Lisäpontta ajatus järjettömyydestä sai siitä, että järvi oli monen paikkakuntalaisten käsityksen mukaan jo peruuttamattomasti saastunut. Samalla vedettiin rajaa järkeväen luonnonsuojelun – jonka päälle myös lievestuorelaiset vakuuttivat ymmärtävänsä – ja järjettömiin yksityiskohtiin takertuvan, elämälle vieraan ja helsinkiläisiin liitetyn särjensuojelun välille. ”Kyllä me pidämme kirikkaasta vedestä – mutta sitä saa hakea vähän kauempaa”, kuten eräs paikkakuntalainen asian tiivistä (HS 28.3.1971).

Kuva 3. Lievestuoreen tapahtumat kiteytyivät sutkautukseksi särjen ja järjen kamppailusta.

Ympäristöherätys ei näkynyt suoraan journalistisen kertojan tai toimijoiden puheessa, mutta vesilain tiukemman tulkinnan, valvonnan ja siihen liittyvien institutionaalisten järjestelyjen taustatekijänä sitä voidaan pitää koko kiistan aiheuttajana. Yleinen kiinnostus ympäristöasioihin – ja erityisesti vesiensuojeluun – oli yksi syy kiistan saamalle laajalle julkisuudelle. Ympäristönsuojeluun ei periaatteena kuitenkaan juuri vedottu⁵. Ympäristöä puolustivat lähinnä tehtaan käynnistämisen laillisuuden arvioimiseen keskittyneet virkamiehet, jotka eivät tuoneet esiin oman toimintansa taustalla vaikuttavaa ympäristöjärkeilyä. Työn arkijärkisyys ja sisällöllisesti poissaolevan mutta viittauksen kohteeksi toistuvasti otetun luonnonsuojelun ristiriita tuottikin vastakkainasettelua lievestuorelaisen elämänmenon ja sitä uhkaavien helsinkiläisten, viranomaisten ja luonnonsuojelijoiden ympäristöntoilun välille. Tämä asetelma ei ymmärrettävästi rohkaissut ympäristön puolesta puhumiseen, vaikka järvien kehon kunnan ja teollisuuden jätevesipäästöjen ihmetteleminen oli jo 1960-luvulla hyvin tavallista ja ympäristöasiat – erityisesti vesiensuojelu – olivat jo pitkään saaneet runsaasti huomiota julkisuudessa.

Työn ja toimeliaisuuden puolustamisen arkipöytäkirjoista kertoo, että Lievestuore-utisoinnissa journalistinen kertoja saattoi omassa puheessaan kuvailla *lainvastaisesti käynnistetyn ja jätevetensä puhdistamattomina järveen laskevan tehtaan* vilskettä varsin innostuneeseen sävyyn (ks. taulukko 4). Työn ja toimeliaisuuden kuvaileminen ei herättänyt kysymyksiä siitä, kenen intressiä tällaiset kuvaukset oikeastaan palvelivat. Journalistinen kertoja ei sen sijaan kuvaillut lainkaan järveä, tehtaan seisokin kuluessa puhdistunutta vettä tai veden tehtaan toiminnan aikaista pilaantumistilaa, järven merkityksiä paikallisille asukkaille ja kalastajille tai ylipäänsä luontoa ja ympäristöä. Työn ympäristön edelle asettava asetelma toistui toimijoiden puheessa. Molemmat tutkitut lehdet etsiytyivät toistuvasti tapahtumien uhreiksi tunnistettujen tehtaan työntekijöiden ja paikkakuntalaisten puheille ja antoivat heidän todistaa työn ensisijaisuudesta liiallisuuksiin menevään ympäristönsuojeluun nähden. Aktiivisesti asiassa toimineita (tai muitakaan) ranta-asukkaita tai kalastuskuntien osakkaita ei vastaavalla tavalla etsitty haastateltaviksi. He saivat äänensä kuuluviin *Keskisuomalaisen* yleisönosastokirjoituksissa ja lehden muutama otteeseen referoimissa kannanotoissa. Vastaavanlaisessa marginaalisessa asemassa oli paikallinen ympäristönsuojeluyhdistys. Virkamiesten laillisuuspuhe puolusti ympäristöä – mutta vain epäsuorasti. Virkamiehistä pisimmälle ympäristön puolesta puhumisessa meni paikallisen vesipiirin vesiensuojeluinsinööri kuvaillaan jätevesien leviämistä ja niiden mahdollisia vaikutuksia. Kertojan ja toimijoiden työ- ja ympäristöpuheissa mielenkiintoinen yhdistävä tekijä oli konkreettisuus. Tapahtumia ei juuri kytketty työllisyyden ja ympäristökysymyksen kaltaisiin yleisemmän tason kysymyksiin tai sellu-tehtaiden ympäristöongelmien kaltaisiin kokoaviin näkökulmiin.

Taulukko 4. Työ ja ympäristö journalismin kerronnassa ja toimijoiden puheessa.

	Työ	Ympäristö
Kerronnassa	<ul style="list-style-type: none"> • Tehtaan käynnistämisen innostuneessa dokumentoinnissa. • Tapahtumia arvioivissa pääkirjoituksissa huolena työntekijöiden kohtalosta. • Dramaturgisenä elementtinä tehtaan valtauksen työtaistelumuutoksissa ja työntekijöiden kohtaloiden nostamisessa uutisaiheiksi viranomaisprosessin avainhetkinä. 	<ul style="list-style-type: none"> • Teknisissä kuvauksissa tehtaan jätevesistä ja niiden mahdollista vaikutuksista. • Pääkirjoituksissa tapahtumien arvioinnin lähtökohdaksi vain satunnaisesti, eikä silloinkaan yksiselitteisesti. • Dramaturgisenä elementtinä ajoittain otsikkotason epäilyksenä jätevesien mahdollisista vaikutuksista.
Toimijoiden puheessa	<ul style="list-style-type: none"> • Tehtaan työntekijöiden ja paikkakuntalaisten todistuksissa tehtaan lopettamisen kohtuuttomuudesta. • Työn ja leivän määrittämä elämä Lievestuoreella vastakohtana mukavasti elävien helsinkiläisten luonnonsuojeluharrastukselle. • Abstraktimpana arvona (oikeutena työhön) tai tilastollisena mittarina (työllisyys) vain satunnaisesti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Paikallisen vesipiirin edustajan ja tehdasyhtiön puheessa teknisluonteisena kysymyksenä tehtaan jätevesien mahdollisista vaikutuksista. • Tehdasta puolustavien toimijoiden puheessa viittauksina luonnonsuojeluun ja luonnonsuojelijoihin. • Periaatteellisena ympäristökysymyksenä lähinnä luonnonsuojeluyhdistyksen kannanotoissa.

Lievestuoreen kiistassa tapahtuma-ajan yhteiskunnallisessa keskustelussa vahvasti vaikuttanut ympäristödiskurssi törmäsi työtä ja toimeentuloa korostavaan arkijärkeen ja niitä puolustaviin institutionaalisiin järjestelyihin. Ympäristökysymys ei Lievestuoreen tapauksessa niveltynyt muihin tarjolla oleviin elementteihin vaan jäi eristetyksi ja vieraankin tuntuiseksi näkökulmaksi. Pienen sellutehtaan pyrkimykset suurten metsäyhtiöiden puristuksessa, tehtaan työntekijöiden huoli työpaikoistaan ja kaikkien paikkakuntalaisten epävarmuus tehtaasta riippuvaisen kotipaikkansa tulevaisuudesta linkittyivät työn ja toimeentulon kautta paitsi toisiinsa myös ajankohdan yleisempään puheavaruuteen. Syrjäisen tehdastaajaman kamppailu työstä oli puhutteleva näkökulma tilanteessa, jossa rakennemuutoksen ja maaltamuuton tuottamat sosiaaliset ongelmat saivat ilmaisunsa esimerkiksi SMP:n ”unohdetun kansan protestilla” saavuttamassa vaalivoitossa. Molemmat tutkitut lehdet lukivatkin Lievestuoreen kiistaa pikemminkin paikallisesta ja konkretisoivasta näkökulmasta kuin yleisen ympäristökysymyksen (tai metsäteollisuuden ympäristöongelmien) ilmentymänä. Ajankohdalle ominaista kapitalismikritiikkiä puolestaan hillitsi mahdollisesti se, että kyse oli suurten metsäyhtiöiden hintakartellia vastaan käyneestä pienestä ja osin paikallisiin voimin perustetusta yhtiöstä. Tämä näkyi esimerkiksi *Keskisuomalaisen* Muut lehdet -palstalla siteeratuissa vasemmistolehdistä.

Journalismin kerronnan näkökulmasta syynä ympäristön poissaololle voidaan pitää sitä, että ympäristöstä puhuminen olisi tehnyt uutiskerronnasta liian näkyvää. Tehtaan vilskkeen kuvaileminen, tehtaan valtauksen työtaistelumuromantiikkaan uppoutuminen tai tehtaan työntekijöiden ja heidän perheidensä tuominen julkisuuteen tapauksen uhreina eivät näyttäneet asian politisointina. Sen sijaan esimerkiksi järven menneen, nykyisen tai tulevan tilan kuvaileminen, rannanomistajien tuominen julkisuuteen uhreina tai tapahtumien dramatisoiminen ympäristöhuolen näkökulmasta olisi ollut herkemmin tulkittavissa ”peliin puuttumiseksi”. Toimijoiden näkökulmasta ympäristön poissaoloa voi selittää sillä, että esimerkiksi luonnonsuojeluyhdistykset eivät vielä kovinkaan aktiivisesti pyrkineet käyttämään julkisuutta hyödyksi omien tavoitteidensa ajamisessa. Lievestuoreen tapauksessa Jyväskylästä käsin toimineen yhdistyksen julkinen toiminta rajoittui kannanottojen kirjoittamiseen ja osallistumiseen erilaisiin keskustelutilaisuuksiin, mikä vastaa hyvin käsitystä 1960- ja 1970-lukujen taitteen ”ensimmäisen aallon” ympäristöaktivismista (esim. Roiko-Jokela 2003, 26). Eräs este julkisille esiintymisille oli luonnonsuojeluyhdistyksen jäsenten virkamiestausta. Ympäristötoimijoiden suhde julkisuuteen erosikin tehtaan työläisaktiiveista, jotka järjestivät teatraalisen tehtaan valtauksen saadakseen julkisuutta asialleen. Työtaistelujen perinne oli vahva ja työläisillä oli kyseenalaistamaton oikeus taistella työpaikoistaan. Julkisuushakuista ympäristöaktivismia ei sen sijaan vielä tunnettu ja ympäristön puolustaminen tulkittiin herkästi sekaantumiseksi muiden asioihin.

Merkittävänä yhteiskunnallisena murroksena pidetystä ympäristöherätyksestä huolimatta Lievestuoreen tapauksessa oli vielä paljon samoja piirteitä kuin 1950- ja 1960-luvuilla käydyssä keskustelussa Lielahden sellutehtaan jätevesien vaikutuksista Tampereen Näsijärveen (Laine & Peltonen 2003, 122–151). Vesistöjen pilaaminen oli tuolloin siinä määrin ”normalisoitunutta ja laillistettua” (mt., 145), että Näsijär-

ven veden laadun heiketessä Tampereella ryhdyttiin pilaantumisen estämisen sijaan kartoittamaan vaihtoehtoisia talousvesilähteitä. Vaikka järvi saastui vuosi vuodelta pahemmin, minkäänlaista ympäristökiistaa ei syntynyt, eikä kukaan ryhtynyt toimiin Näsijärven puolustamiseksi. Tilannetta käsiteltiin lähinnä talousveden laatuun liittyvänä teknisenä kysymyksenä. Kriittisimmät julkisuudessa esitetyt argumentit olivatkin toteamuksia järven tilasta. Lievestuoreen kohdalla valtakunnallista julkisuutta saanut kiista kyllä syntyi mutta sitä jäseni ympäristöhuolen sijaan huoli työstä ja toimeentulosta.

Kymmenen vuotta Lievestuoreen tapahtumien jälkeen tilanne vaikuttaisi olleen koko lailla toisenlainen. Äänekoskella suunnitelma neljä vanhempaa sellutehdasta korvaavasta suurtehtaasta ajautui vuonna 1982 ankaraan vastatuuleen, vaikka hanke olisi toteutuessaan *vähentänyt* merkittävästi päästöjä (ks. Konttinen 1994). Suurtehdasta vastustamaan syntyi kansalaisliike, joka nojasi alusta alkaen ja tietoisesti mediajulkisuuteen vaatiessaan tehtaalle vielä huomattavasti suunniteltua tiukempia päästörajoituksia. Myötämielisesti asiaan suhtautuneet toimittajat olivat kansalaisliikkeelle tärkeä ”liittolaisresurssi” (mt., 71). Konttisen (mt., 81–91) analyysin mukaan muutos ympäristöä puolustavan toiminnan arkijärkisyudessa liittyi vuoden 1973 öljykriisin ja taloudellisen taantumien vauhdittamaan kulttuuri-ilmaston muutokseen, joka vapautti teollisen kehityksen tuomia lieveilmiöitä kritikoivaa liike-energiaa. Tämä energia purkautui Kojjärven kansalaistottelemattomuuteen kiteytyneissä 1970-luvun lopun ympäristökamppailuissa, jotka toimivat esikuvina myös Konttisen tarkastelemalle Päijänne puhtaaksi -kansalaisliikkeelle.

Viitteet

- 1 *Helsingin Sanomia* tarkastellaan tutkimuksessa radioon ja televisioon vertautuvana valtakunnan julkisuuden edustajana. Lehden levikki, toimintaresurssit ja merkitys kotimaisen julkisuuden päiväjärjestyksen määrittelijänä olivat jo 1970-luvulla omalla tasollaan. *Keskisuomalainen* puolestaan edustaa alueellisen ja maakunnallisen julkisuuden näkökulmaa. *Helsingin Sanomat* oli Lievestuoreen tapahtumien aikaan poliittisesti sitoutumaton. *Keskisuomalainen* oli keskustapuolueen äänenkannattaja.
- 2 Sekä journalistinen kerronta että journalistisen kerronnan tutkimus ovat oman aikansa tuotteita. Voidaan aivan oikeutetusti kysyä, missä määrin kertojan puheen ja toimijoiden puheen erottelun merkitys on samanlainen 1940-luvun ja 2000-luvun sanomalehtiteksteissä ja missä määrin erottelun asemointi suhteessa arkijärkeen on ajan kuluessa muuttunut. Tutkimusten perusteella on selvää, että pitkällä aikavälillä journalistisen kertojan oman puheen merkitys lehtiteksteissä on kasvanut merkittävästi (ks. esim. Kumpu 2016; Kunelius 1994b). Juuri tämän tutkimuksen kohdalla kysymykset journalismin kerronnan muutoksesta ja journalistisen kerronnan tutkimuksen välineiden ajantasaisuudesta eivät kuitenkaan aiheuta suurta ongelmaa. 1970-luvun alussa oltiin jo hyvää vauhtia lähestymässä sellaisen ammatillisen sanomalehtijournalismin ”kulta-aikaa”, jonka eräs kiteytymä oli kertojan ja toimijoiden puheiden tarkka roolitus uutisteksteissä. 1990-luvulla kukoistanut journalismin kerronnan tutkimus syntyi ja kehittyi juuri tämän kulta-ajan tekstien parissa.
- 3 *Helsingin Sanomissa* uhkasakkopäätöstä käsiteltiin vastaavaan, joskin vähemmän kärjekkääseen tapaan jutussa ”Lievestuorelainen mieltii, voittaako särki vai järki” (HS 30.4.1971).
- 4 HS:n maakuntapainoksen uutisetusivun kuva oli lehden myöhäisemmissä painoksissa vaihdettu kuvaan kahdesta työntekijästä, jotka vakuuttivat kuvatekstissä, että ”työtä tehdään vaikka palkatta”. Lehtien valtausuutisoinnissa oli mielenkiintoisia eroja. *Keskisuomalaisen* valtausta ennakoivassa jutussa ”Tuotanto jatkuu – isännät vaihtuvat. Poliisi ei estä Lievestuoreen työntekijöitä valtaamasta tehdastaan” (KSML 11.5.1971) korostui työläisten taistelun sijaan

viranomaisten näkökulma. Myös itse valtauksesta kerrottiin *Keskisuomalaisessa* etäännytetymmin kuin HS:ssa. Molempien lehtien täytenä totena uutisoima sähkeen lähettäminen ranskalaiselle tehtaalle oli valtaajien lavastama tapahtuma.

- 5 Toisenlaisen tulkinnan on esittänyt tiedotussihteeri Jukka Vesterinen (1986) Paperiliiton pääasiassa Lievestuoreen tehtaan myöhempisiin vaiheisiin keskittyvässä selvityksessä. Vesterisen (mt., 109) mukaan ”Vuosi 1970 oli luonnonsuojeluvuosi, joten oli luonnollista, että Lievestuoreen tehtaasta puhuttiin pääasiassa luonnonsuojelijoiden näkökulmasta. Tiedotusvälineet kertoivat tarkasti käydyin keskustelun vaiheista, joten Lievestuoreesta tuli kansan keskuudessa ’paskapaikka’”. Vesterisen näkökulmasta pelkkä julkinen kiinnostus tapahtumia kohtaan – riippumatta siitä, mistä itse asiassa puhuttiin – oli osoitus ”luonnonsuojelijoiden näkökulman” valta-asemasta. Tällainen tulkintaa lienee ollut melko yleinen Lievestuoreen tapahtumien aikaan.

Kirjallisuus

- Donner-Amnell, Jakob (1991). Metsäteollisuus yhteiskunnallisena kysymyksenä Suomessa. Teoksessa: Massa, Ilmo & Sairinen, Rauno (toim.) *Ympäristökysymys. Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle*. Helsinki: Gaudeamus, 265–306.
- Eilavaara, Pertti; Nenonen, Tuomo; Salovaara, Heikki & Vesterinen, Jukka (1986). *Tapaus Lievestuore. Taloudellinen, oikeudellinen ja järjestöpoliittinen selvitys*. Helsinki: Paperiliitto.
- Haila, Yrjö; Ryyänen, Timo & Saraste, Matti (1971). *Ei vettä rantaa rakkaampaa*. Helsinki: Weilin+Göös.
- Hallanaro, Eeva-Liisa; Santala, Erkki & Vienonen, Sanna (2017). *Vesien vuoksi. Suomalaisen vesiensuojelun vaihteita*. Helsinki: Suomen Vesiyhdistys.
- Hallin, Daniel (1994). *We Keep America on Top of the World: Television Journalism and the Public Sphere*. Lontoo: Routledge.
- Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2002). *Discourse Analysis as a Theory and Method*. Lontoo: Sage. <https://doi.org/10.4135/9781849208871>
- Jensen-Eriksen, Niklas (2007). *Läpimurto. Metsäteollisuus kasvun, integraation ja kylmän sodan Euroopassa 1950–1973*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Järviöskö, Timo (1991). Ympäristöliike suomalaisessa politiikassa. Teoksessa: Massa, Ilmo & Sairinen, Rauno (toim.) *Ympäristökysymys. Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle*. Helsinki: Gaudeamus, 162–179.
- Kalela, Jorma (2008). Hyvinvointivaltion rakentaminen. Teoksessa: Perna, Ville & Niemi, Mari K. (toim.) *Suomalaisen yhteiskunnan poliittinen historia*. Helsinki: Edita, 205–224.
- Konttinen, Esa (1994). *Päijänne puhtaaksi – reittivedet raikkaammiksi*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Konttinen, Esa (1996). Ympäristön muodostuminen yhteiskunnalliseksi kysymykseksi 1980-luvun taitteen murroksessa. *Sosiologia* 33:4, 270–284.
- Konttinen, Esa (1998). From industrial consensus to environmental regulation: the coming of the Finnish industrial waste-water policy. *Water Policy* 1, 305–319. [https://doi.org/10.1016/S1366-7017\(98\)00022-1](https://doi.org/10.1016/S1366-7017(98)00022-1)
- Konttinen, Esa (1999). Four waves of environmental protest. Teoksessa: Konttinen, Esa; Litmanen, Tapio; Nieminen, Matti & Ylönen, Marja (toim.) *All Shades of Green. The Environmentalization of Finnish Society*. Jyväskylä: SoPhi/University of Jyväskylä, 20–46.
- Kunelius, Risto (1994a). Uutinen, ympäristö ja arkijärki: erään genren historiaa. *Tiedotustutkimus* 17:4, 24–42. <https://doi.org/10.23983/mv.63576>
- Kunelius, Risto (1994b). My fellow citizens...: changes in the genre of political news. *Nordicom Review* 1, 51–64.
- Kunelius, Risto (1996). *The News, Textually Speaking*. Tampere: University of Tampere.
- Kumpu, Ville (2016). *Tulevaisuuden kuvittelemisen journalismissa. Tekstianalyttinen tulkinta journalismin tulevaisuusmielikuviutuksesta*. Tampere: Tampere University Press.
- Laine, Markus & Peltonen, Lasse (2003). *Ympäristökysymys ja aseveliakseli: ympäristön politisoituminen Tampereella vuosina 1959–1995*. Tampere: Tampere University Press.
- Leino-Kaukiainen, Pirkko (1994). Luonnonsuojelusta ympäristökysymykseen. Teoksessa: Kurki-Suonio, Ilmari & Heikkilä, Matti (toim.) *Kestävän kehityksen edellytykset Suomessa. Imatran voima Oy:n 60-vuotisjulkaisu*. Helsinki: Tammi, 31–101.
- Nienstedt, Sirje (1997). *Ympäristöpolitiikan alku. Ympäristönsuojelun tulo Suomen valtakunnalliseen politiikkaan 1960- ja 1970-luvun vaihteessa*. Turku: Poliittisen historian laitos, Turun yliopisto.

- Pekurinen, Mika (2005). Piipunpääpolitiikasta ympäristöjärjestelmiin. Ympäristökysymykset Suomen metsäteollisuudessa. Teoksessa: Roiko-Jokela, Heikki (toim.) *Metsien pääomat. Metsä taloudellisena, poliittisena, kulttuurisena ja mediailmionä keskiajalta EU-aikaan*. Jyväskylä: Minerva, 181–207.
- Perälä, Saara (2011). *Lipeälampi – sitkeä vastustaja: tapaustutkimus keskisuomalaisesta ympäristökongfliktista*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Pietilä, Veikko (1991). Sanoista tekoihin: 'vieraan puheen' vastaanotosta lehti uutisissa. *Tiedotustutkimus* 14: 4, 5–18. <https://doi.org/10.23983/mv.64360>
- Pietilä, Veikko (1992). Beyond the news story: news as discursive composition. *European Journal of Communication* 7, 37–67. <https://doi.org/10.1177/0267323192007001003>
- Pietilä, Veikko (1995). *Kertomuksia uutisista, uutisia kertomuksista: kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Reunanen, Esa (2003). *Budjettijournalismi julkisena keskusteluna: tekstianalyttisiä näkökulmia suomalaisen ja ruotsalaisen budjettikirjoitteluun*. Tampere: Tampere University Press.
- Ridell, Seija (1994). *Kaikki tiet vievät genreen: tutkimusretkiä tiedotusopin ja kirjallisuustieteen rajamaastossa*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Roiko-Jokela, Heikki (2003). *Arvot ja edut ristiriidassa*. Jyväskylä: Minerva.
- Suhonen, Pertti (1994). *Mediat, me ja ympäristö*. Helsinki: Hanki ja jää.
- Vesterinen, Jukka (1986). Ay-toiminnan aluevaltauksia. Järjestöpoliittinen selvitys. Teoksessa: Pertti Eilavaara, Pertti; Nenonen, Tuomo; Salovaara, Heikki & Vesterinen, Jukka: *Tapaus Lievestuore. Taloudellinen, oikeudellinen ja järjestöpoliittinen selvitys*. Helsinki: Paperiliitto, 105–164.
- Väisänen, Pekka (2008). *Lievestuoreen ympäristökiistat mediassa 1970–2000*. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.